

Uz željezni zastor (21)

Moremo si predstaviti, da smo od početka doseljenja živili u pograničnom prostoru, kade su Austronimci i Ugri davali većinu a na vanjski rubi sjevera i juga bili Slovaki i Slovenci/Vendi. Tako od sebe razumljivo i društvenopolitički smir, recimo državni „hungarizam“ u drugoj polovici 19. st., sve do kraja Prvoga svitskoga boja a poslije „austrijakizam“, izuzetno oni ki nisu u austrijskom dijelu Gradišća. Tako smo ostali od početka na teritoriju kade puše vjetar i zna biti veliki propuh na škodu manjine ili hrvatske narodnosti. Najtužnija je ipak bila situacija za vrime kada se je spustio željezni zastor 1948. i odstranio stoprv 1989. ljeta. Churchill je u jednom govoru već 1946. nazvistiio, da će se izmed Zapada i Istoka spustiti „željezni zastor“, samo se to brutalno ostvarenje u onom vrimenu nije držalo za realno i na Zapadu postalo primjećeno s postavljenjem „Berlinskoga zida“.

Za predigru moremo shvatiti postavljanje „pogranične komisije“, ka je od 1921. do 1923. ljeta povlikla novu granicu med Austrijom i Madjarskom. Ta granica je raskinula i naše dotadašnje narodno jedinstvo, skupnost. I pred priključenjem Austrije Velikomu nimškomu Reichu je bilo neugodnosti na granici. Naši ljudi, niti Gradišćanci si nisu znali predstaviti da ne moru bez daljnijega, prez pasosa obdjelivati svoju zemlju, ka je mogla biti s ove ili s one strane granice. Na veliko se je šmugljalo, a po ki put i striljalo. Najšpektakularniji događaj je bio da su madj. žandari s madjarske strane od Sopronbánfalva (*Wandorf*) prošli doli u tzv. Helenenschacht na austrijsku stranu do Ricinge (*Ritzing*) i uhapsili madjarskoga djelača Paula Ratha iz Agendorf (*Agendorf*). Na što je svakako

morao slijediti austrijski protest. Priključenjem Gradišća Nimškom Reichu 1938. ljeta pak je proglašena granica državnim bastionom, a 1944. lj. zaštitnim/obrambenim bedom/utvrdom i počela izgrađivati protivobrambena/protivtenkovni rov/graba, ka je tangirala i naša sela Židan-Plajgor, Čajta-Čemba-Narda-Čatar (i s poljem minov kod današnjega prijelaza Čajta-Bucsu ko su razminirali ruski soldati dugo po boju) i Petrovo Selo. A po Drugom svitskom boju su naša sela ponovno bi-

puha. I za svako ljeto bi se do 1989. mogli citirati tragični događaji na granici. Tako 1955. ljeta kako se madjarski 18-ljetni mladić kod Gijece teško ranjen spasio prik granice. Za 1956. ljeta madjarske revolucije nije bilo bodljive žice, odstranili su ju u protuliću zbog obnove modernijom tehničkom spravom. To je ali bila velika srića za oko 200.000 biguncev iz Madjarske, ki su u tom vrimenu prešli prik granice s velikodušnom pomoću Austrijancev. To ne znači da nije bilo nesriće toga ljeta na granici. Novine vrlo opširno pišu o tom, kako su ruski soldati navalili na graničare kod Rohunca, ki

200.000 Madjarov je 1956. bilo na bigu foto, arhiv

la na udaru državne policije, osebito s madjarske strane. I šmugljalo se je na dalje. Kremen, tehnička dugovanja iz Austrije, tabak, muka, prašćići iz Madjarske. I bilo je jako zanimljivo poslušati naše stare, kakovim rafinesom su kanili muži i žene (ke su bile u tom šikanije) prehinjiti finance na granici. Tako je ali granica, kako iz novin BF 1949. moremo čitati došlo do *Feuergefecht mit skrupellosen Schmugglern* kod Haračuna (*Horitschon*), nereda kod Velikoga Borištofa, Lučmana i drugi mjesti. U to vrime je na neki mjesti bila već položena bodljikava žica s minami, a 1949. imamo visti o nesrića (Luising) na granici s ove i one strane. Ljeta 1950. madjarski graničari striljaju na pohodnike k maši kod Šundrofa (*Schattendorf*), pak nesriće kod Heiligenkreuza i kod Klim-

su se branili i tom prilikom ustriljili jednoga Rusa. Bilo je ali i nesrić kod znananja minov, osebito u Zajezjerju (*Seewinkel*). A kad je Madjarska počela na novič pometati žicu i mine na granici se je 1957. govorilo i grozilo, da će se i u Nežiderskom jezeru na graničnoj liniji položiti mine. I bilo je brojnih mrtvih na granici, o ki se je pisalo samo u lokalni gradišćanski novina, ar je svit gledao samo na željezni zastor med nimškimi državami. Da je i na ovoj vrlo pogibelnoj granici bilo ilegalnoga šmugljanja ljudi za debele pineze, ni to se ne smi zamućati. Tako se u dolini Pinke zna za slučaj velike madjarske pjevačice Karády Katalin, a 1961. i 1962. ljeta, (BF) o slučajji kod Merbiša. Luisinge,... a kod Fileža 1966. su bigunci upotribljavali lojtrice spletene od užeta. Naj-

1 GRADIŠĆE

ljet

piše
Nikola Benčić

zanimljivi pogranični događaj je bio kod Sv. Margarete, kade su se 1970. ljeta divičice jednoga razreda iz Beča, naivno približile tako blizu, da su je madjarski graničari uhapsili, otprimali na pograničnu stražu, preslušali je ure dugo i onda opet vratili na granicu. I kasnije imamo striljanja na granici: 1976. kod Klímpuha, 1979. kradljivci biguncev autov u Le-kindrofu (*Neckenmarkt*), 1980. gluhtonimi kod Klímpuha i kod Nikištrofa, a 1981. se je srušio madjarski bojni avion kod Andaua. Zato je bilo veliko olakšanja kada se 1989. u novina izvješćavalo: *Mit Drahtscheren am „Eisernen Vorhang“*, da su madjarki ministar vanjskih poslov dr. Gyula Horn i austrijski kolega dr. Alois Mock simbolično prerizali bodljikavu žicu (znamo ali u tom vrimenu već nije bilo tehničke sprave na granici). Istovrimeno novine daju vist, da je 8.000 istočno-niških biguncev došlo kod Sv. Margarete prik granice. Na mjestu odakle su krenuli na Zapad su postavili tzv. picknik-park na spomen toga čudnovitoga događajja. Ali 1997. ➔

Spektar hrvatskih društava je jako širok i šarolik. Hrvatsko kulturno društvo je najstarije i najveće nadregionalno društvo gradišćanskih Hrvatov. HKD je krovno društvo seoskim društvima, bori se i za prava narodne grupe i zastupa zajedničke skupne interese.

Danas postoji nekoliko „većih“ društava. Svako od njih je našlo svoje težišće djelovanja na različiti polji: organiziranje kulturnih i društvenih priredbov kot i jezičnih tečajev, izdavanje novin i kalendara, sakupljanje i dokumentacija narodnih običajev i muzike, sastavljanje i izdavanje školskih knjig, produkcija radnoga materijala za čuvarnice, briga za gradišćanske Hrvate u Beču, središće hrvatskih studenatov, sastavljanje i publikacija znanstvenih doprinosa i izdanj.

Das Spektrum der kroatischen Vereine ist sehr breit und vielfältig. Der Kroatische Kulturverein ist die älteste und größte Vertretung der Volksgruppe im Burgenland. Der Verein vertritt die Interessen der Burgenländischen Kroaten und setzt sich für ihre Rechte ein.

Heute gibt es mehrere größere/überregionale Vereine. Die Schwerpunkte und Ziele sind unterschiedlich. Organisation von kulturellen und gesellschaftlichen Veranstaltungen sowie Sprachkursen im Burgenland und Kroatien, die Herausgabe der Wochenzeitung und des Kalenders, Dokumentation des Liedgutes der Volksgruppe, Verfassen von Schulbüchern, Herstellung von Arbeitsmaterialien für die Kindergärten, Zentrum für die burgenländischen Kroaten in Wien, Anlaufstelle für die kroatischen Studierenden in Wien, verfassen und publizieren von wissenschaftlichen Arbeiten und Büchern.

Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću

Hrvatsko kulturno društvo

Kroatischer Kulturverein

Hrvatsko štamparsko društvo

Hrvatsko štamparsko društvo

Kroatischer Presseverein

HRVATSKI AKADEMSKI KLUB

Hrvatski akademski klub

Kroatischer akademischer Klub

HRVATSKO GRADIŠĆANSKO KULTURNO DRUŠTVO U BEČU

Hrvatsko gradišćansko kulturno društvo u Beču

Burgenländisch-Kroatischer Kulturverein in Wien

HRVATSKI CENTAR
KROATISCHES ZENTRUM

Hrvatski Centar

Kroatisches Zentrum

➔ je austrijska vojska povećala vojsku na granici na 2.000 obaveznih vojnika u službi, ki su do kraja maja istoga ljeta uhapsili 5.058 ilegalcev prik granice. Uz vojsku je čuvalo granicu i 2.500 graničarov, ada svejedno kako gledamo situaciju i kanimu zamučati, granica je ponovno nastala krizno područje. I pitamo se, je danas situacija drugačija? Koliko svega se zamuča od tzv. medijskih „gutmensnov“, akoprem znamo da Madjarska jako čvrsto čuva svoju južnu i istočnu granicu. O cijeloj problematiki je 2009. Dieter Sorger, Cindrofac, sudjelac Gradišćanskoga arhiva priredio izložbu u Zemaljskom muzeju (*Landesmuseum*), kade se je mogla viditi cijela zakrita, zamučana problematika našega pograničnoga prostora.

A kakova je danas situacija zbog COVIDA? Ure dugo se čeka na granični prelazi i kani ublažiti, nekako situacija, zbog djelačev, njege starih, curaherov, ... prik granice. A uz sve to načinjaju velike poteškoće zbog cipljenja iz Istoka. Izgleda da se za nas ni u najmanju ruku nije prominjala situacija u zadnji 100-ljeti, akoprem smo jako gizardavi na naš EU. □

Kulturreinigung Kulturna Zadruga

Kulturna zadruga

Kulturvereinigung

HRVATSKI KULTURNI I
DOKUMENTARNI CENTAR

Hrvatski kulturni i dokumentarni centar

Kroatisches Kultur- und Dokumentationzentrum

Narodna visoka škola Gradišćanskih Hrvatov

Narodna visoka škola Gradišćanskih Hrvatov

Volkshochschule der Burgenländischen Kroaten

Društvo za obrazovanje gradišćanskih Hrvatov

Društvo za obrazovanje gradišćanskih Hrvatov

ZNANSTVENI INSTITUT
GRADIŠĆANSKIH HRVATOV

Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov

Wissenschaftliches Institut der Burgenländischen Kroaten